

Stockholm 2023-10-31

Ökad samhällsgemenskap och rättvisa i en tid av
extrem urbanisering

Staten måste garantera likvärdighet

”Om det finns lite stolthet kvar finns det
också hopp om bättring ”

Pugh Rogefeldt

Gruppmedlemmar:

Lars Isacson

Eva-Marie Ballovarre

Sofia Skönnbrink

Ulla Johanson, sekreterare

Innehållsförteckning

<u>Hur ser problemen ut?</u>	4
<u>Varför finns problemen?</u>	5
<u>Hur kommer problemen att utvecklas?</u>	6
<u>Vad ska staten leverera?</u>	8

Bakgrund

Partistyrelsen antog den 24 mars 2023 en mellanvalsstrategi för 2023–2026. Där konstateras att en uppdaterad samhällsanalys och politikutveckling ska genomföras inför partikongressen 2025. Detta ska säkerställa partiets riktning inför 2030-talet.

Målet med politikutvecklingen är att ta fram politik för en starkare samhällsgemenskap i Sverige. Politikutvecklingen ska genom att lyfta blicken och involvera många krafter långsiktigt driva den politiska debatten framåt och etablera en socialdemokratisk problemformulering.

Partistyrelsen ska med utgångspunkt i detta arbete ta fram politiska riktlinjer, program och andra beslutshandlingar inför kongressen 2025.

Hur ser problemen ut?

Missnöje och misstro sprider sig i takt med att service, välfärd och god infrastruktur försvinner från människors närhet. Den urbana normen påverkar individers och grupper livsval. Det uppstår orättvisor som urholkar samhällsgemenskapen. Samhället har centraliserats samtidigt som det skett en internationalisering.

Det är inte urbaniseringen som är problemet utan konsekvenserna som kommer i urbaniseringens fotspår. Investeringar är investeringar i städerna. På landsbygden är det en kostnad. Översvämningar i Norrbotten är en ickefråga medan sparkcyklar i huvudstaden blir en följetong och städerna har avindustrialiserats utan nämnvärda reaktioner.

Landsbygdsbor är inga viljelösa offer som behöver en klapp på axeln, däremot möjlighet att förändra. Gång på gång blir det omöjliga möjligt – ett filmarkiv i Grängesberg, en batterifabrik i Skellefteå, störodling i Strömsnäsbruk. Orter som tidigare avfolkats befinner sig i en explosionsartad positiv utveckling. Samtidigt är tillgången till bostäder och möjligheter att rekrytera arbetskraft ett hinder.

Urbaniseringens fysiska känsla

Stagnerad ortsutveckling och brist på möjligheter blir fysiskt påtagliga på många håll i landet. Polisstationen finns kvar men poliserna är sällan på plats. Banken har flyttat. På torget framför stadshuset hänger ett gäng tonårsskallar i ett hörn. Många butiksfönster gapar tomma. Där arbetsförmedlingen tidigare låg är persiennerna fördragna. Trafikskolan har vissna blommor i fönstret. Frisersalongen ser mörk ut. De stora butikskedjorna lyser med sin frånvaro, men Systembolaget finns kvar. Det råder brist på liv och rörelse kring pizzeriorna med sina verandor i tryckimpregnerat trä. Senast var det bokhandeln som lade ner. Precis utanför centrum ligger den stora rondellen som gör att få kör genom orten – bara förbi. Vid rondellen finns bensinmackarna som säljer kaffe, korv och pizza. De lokala näringsidkarna i centrumet kan inte konkurrera.

Situationen kan skyllas på bristande delaktighet men orten är liten och det är lätt att prata med kommunalrådet. Det verkar som att tron på förändring är borta men någonstans finns ändå stoltheten kvar.

Gammal klassdimension i ny skepnad

Klassfrågan har en ny kostym. Ett modernt liv har blivit samma sak som ett urbant liv. Det finns en kulturell konflikt där geografisk tillhörighet ger olika värde – en utpräglad urban norm, uttryckt i agerande, beslut och självbild. Det skapar i sin tur en bild av att de som inte bor i regionens eller kommunens politiska och ekonomiska centrum, tar mer än vad de bidrar med. Det uppstår vinnare och förlorare. Såväl Donald Trump som Sverigedemokraterna gör populistiska poänger på situationen.

Så kallade filterbubblor gör det lätt att spegla sig i sin egen känslomässiga identitet. Samtidigt har lokal media gjort stora nedskärningar.

Det har skett en fokusförskjutning från landsbygdsbor och industriarbetare till stadsbor, kvinnor och tjänstemän. En orsak är att hälften av de högtbildade i arbetsför ålder bor i någon av de tre största städerna eller dess pendlarkommuner. Den höga utbildningsnivån i Stockholmsområdet förklaras till stor del av att det finns många arbetsplatser inom branscher med hög andel högtbildade. Utbildningsnivån går i arv. SCB visar att fysisk närhet till ett universitet eller högskola ökar sannolikheten för vidare studier.

Utbildning eller storstadsliv ger inte allmän rikedom och lycka. Däremot skapas ett kulturellt kapital av kunskaper och erfarenheter som kan omsättas socialt, på arbetsmarknaden och på fritiden i form av självbild, frihet, drömmar och möjligheter.

Varför finns problemen?

Målbilder formas inom ramen för trendiga begrepp som digitalisering, konkurrens och tillväxt. Begreppen sprids över landet genom olika former av myndighetsstyrning. En platsbunden politik, börjar inte från det generella utan från lokala referensramar och kontakter.

Kommunreformer för större enhetlighet

Landsbygdsbefolkningen minskar inte längre, men den ökar inte heller. 1960-talets flyttbidrag och ökande bostadsstandard i de nybyggda miljonprogrammen skyndade på inflyttningen till storstadsregionerna. I dagsläget har den svenska mediankommunen 16 000 invånare. Mellan åren 1951 och 2021 var det landsbygdskommuner i norra Sverige och Värmland som hade störst befolkningsminskning. Åren 1952 till 1974 skedde tre kommunreformer. 2 498 kommuner blev 278. Efter sammanslagningarna hamnade före detta små kommuner bortom den nya större kommunens centrum.

Färre kommuner ledde till ett minskat antal politiska företrädare. Fler hoppade av sina uppdrag i förtid. Samtidigt skedde en stor ökning av tjänstemän inom den kommunala förvaltningen. Resultatet blev ökad professionalisering och centralisering av politiken. Samtidigt minskade partiernas medlemsantal.

Omvandlingen av den offentliga sektorn

New Public Management har under de senaste årtiondena blivit alltmer framträdande inom den offentliga sektorn. En central del av NPM är införandet av prestationsmätningar och resultatstyrning för att få ökad effektivitet och produktivitet. Starkt fokus på mätbara resultat har gjort att andra aspekter av

verksamheten såsom kvalitet och tillgänglighet har hamnat i skymundan. Detta påverkar medborgarnas upplevelse av de offentliga tjänsterna. Kommunerna följer trenden och utlokaliserar och outsourcar verksamheter till privata aktörer. Medborgare blir kunder på en marknad. Det finns potential att öka valfriheten men det innebär också en risk för ökad ojämlikhet i tillgång och kvalitet.

Centraliseringens inverkan på samhället

Sverige gick med i EU 1995. Den svenska landsbygdspolitiken hamnade längre bort från lokala förutsättningar när pengar slussades via Bryssel. Myndigheterna prioriterar som näringslivet för att effektivisera. Det leder till en ökad koncentration av makt och resurser i de stora städerna. När ekonomiska och infrastrukturella resurser koncentreras blir det svårare för landsbygden att upprätthålla service, vård, och utbildningsmöjligheter. Centraliseringen har också bidragit till en ökad bostadsbrist, höga bostadspriser och segregation i storstadsområdena.

Politiska ambitioner utan synliga avtryck i vardagen

2017 lämnade Landsbygdskommittén 75 förslag till regeringen. Förslagen var ett resultat av politiska kompromisser. Våldigt lite eller ingenting har förändrats i människors vardag när det gäller tillgång till vårdcentraler, BVC, bibliotek, bensinstationer, kultur och postutdelning.

Hur kommer problemen att utvecklas?

Utvecklingen visar mer likhet och fortsatt orättvisa. Våld, brott, utanförskap och missnöje är ortsoberoende. Den lilla ortens centrumbild har förändrats. I städerna rymmer gamla butikslokaler mäklare och konsulter. Samtidigt fortsätter samhällsservicen att vara olika beroende på bostadsort. Maktlöshet inför konsekvenser av politiska beslut finns såväl i städer som på landsbygden men på landsbygden får det andra proportioner.

Upp som en sol och ned som en pannkaka

Regionalpolitiken är ingen het fråga men det finns framgångssagor överallt. Dagens Industri Weekend lyfter glesbygdssrocken och menar att artister som Persons Pack, Traste Lindén och Jakob Hellman är den nya trenden. Hantverksölen gör ett segertåg över landet. Biodling, REKO-ringar, bondens marknad och kosläpp lockar många. Det äkta och jordnära, ödehus, lin och hembakat är mångaas högsta dröm men ändå bara en liten del av en mycket större lösning. Tron att Coronapandemin skulle öka inflyttningen till mindre orter blev inte verklighet. Redan attraktiva turistorter som Åre, Gotland samt kranskommuner nära

större städer växte. Byte av bostadsort sker nästan uteslutande på grund av studier och viljan att hitta en större bostad där det finns goda pendlingsmöjligheter.

Medborgarskapets värde

Statens fördelningspolitik ska fördela ekonomiska resurser, möjligheter och garantera alla medborgare grundläggande likvärdighet. Regioner och kommuner måste ha en långsiktig planering som bygger på samverkan, lokal kännedom och realistiska förutsättningar. Medborgarskapets värde hänger ihop med skatteunderlagets utveckling och möjlighet till välfärd och service.

Staden står för ett stort utbud och valfrihet. En förskjutning från landsbygd till centralort vad gäller service skapar frustrationen och ilska. Väljarna på landsbygden känner sig lämnade i sticket med sina ambitioner och önsknings. Där skjuter Sverigedemokraterna in sig.

Strukturella utmaningar som lägger krokben

När det offentliga försvinner koncentreras även det privata företaget till kommuners, regioners, nationens och det globala samhällets ekonomiska centrum. När bankerna drar sig tillbaka tar de med sig investeringskapitalet och försvårar för närings- och föreningslivet.

Den gröna omställningen och industrialisering som pågår är avgörande och ska bejakas. Problemet är att investeringar som måste ske inte kan bäras av mindre orter. Ofta är det ideella krafter eller enskilda näringsidkare med stark förankring och lojalitet som skapar alternativ till ett smalt eller obefintligt kommersiellt utbud och krympande välfärdslösningar. Samtidigt pågår ett frontalangrepp på folkbildningen och civilsamhället.

Alla förstår att det kan vara långt till specialistvård men vårdcentralerna måste vara nära. Förskola och grundskola likaså. Skolnedläggningar delar bygden och påverkar i årtionden. Svårigheten att rekrytera kompetent personal är välkänd.

Jämställdhetsperspektivet är centralt för att förändra attityder och bilden av landsbygden. Kvinnor lämnar i större utsträckning landsbygden samtidigt tar färre män ut föräldraledighet än i städerna.

Fyrkantiga klossar passar inte i runda hål

Kommunernas främsta intäktskälla är kommunalskatten. Det kommunala utjämningsystemet och särskilda satsningar räcker inte för en rättvis och långsiktig utveckling i hela landet.

Ökad samhällsgemenskap och rättvisa kräver att dagens politiska lapptäcke försvinner. Samtidigt är det nödvändigt att undvika en struktur som, likt en våt filt, kväver initiativförmåga, kreativitet och vilja till delaktighet.

Lokal ekonomisk hållbarhet är inte samma sak som tillväxt. Framåt är det viktigt att utgå från samarbete, håll liv i gamla allianser och skapa nya. En robust och långsiktigt

hållbar kommun behöver strategier utifrån givna förutsättningar. Det är dags att prata om planeringsförutsättningar och skilja på tillväxt, anpassning och utveckling.

Vad ska staten leverera?

Landsbygden handlar om annat än drivmedelspriser vid bensinstationen.

Utvecklingen står inte och faller med enskilda frågor som tillgång till snus eller om elledningarna från Oxelösunds Järnverk går ovan eller under jord.

Problemet är att rationellt fattade politiska beslut kan visa sig vara irrationella för landsbygdsutvecklingen. Många hus vid vattnet i Stockholm betyder inte att det är många hus vid alla sjöar runt om i Sverige. Svepande lösningar, lika för alla, kan påverka lokalsamhället och skapa risk för stagnation av nyföretagande, minskat föreningsliv och utflyttning.

Den socialdemokratiska målsättningen att hela Sverige ska leva och blomstra har inte följts av konkreta beslut som ger avtryck i människors vardag. I alla fall har politiken inte uppfattats så.

Om staten inte garanterar likvärdighet hamnar det i lokalpolitikernas knä att skapa trygghet. Samtidigt ska lokalpolitikerna vara bärare av förtroende och demokrati. Det är en övermäktig situation.

En politik för ökad samhällsgemenskap och rättvisa i en tid av extrem urbanisering kräver mer pengar till samhällets gemensamma åtaganden. Socialdemokratis politiska lösningar ska föra makten närmare verkligheten och ha ett konkret innehåll och ett lika konkret utfall där likvärdighet och lokal vilja möts.